

Bog anmeldelser.

Till Spetsbergen och nordöstra Grönland. Natur- och djurlifsskildringar af *Gustaf Kolthoff*. Med 56 Illustrationer og et Oversigtskort.

Forfatteren, der i Sverige er velkendt som Jæger og Forfatter (af *Ur djurens lif, Vårt Vildebråd* m. m.) og som deltog i *Nordenskiöld's Expedition* til Grønland 1883 og *Nathorst's Expedition* til Spitzbergen og Kong Karls Land 1898, længtes som andre Forskere, der en Gang har besøgt de arktiske Egne, tilbage til Isen og dens Regioner og fik af Konsul *Broms* de til en zoologisk Ishavsferd nødvendige Pengemidler stillede til Raadighed. *Nathorst's Expedition* til Østgrønland 1899 gav Anledning til, at Forf. særlig optog det som et Hovedpunkt paa sit Program at indfange Moskusoxyer til Akklimatisering i det nordlige Sverige. Endelig var det Forf.'s Hensigt at skaffe Materiale til en arktisk Afdeling i det prægtige *Biologiska Museet* i Stockholm, som er hans Værk.

Planen var da først at gaa til Spitzbergen for der at studere de arktiske Fugle i Rugetiden og indsamle Æg og Unger i betydelig Mængde; derefter at gaa til Østgrønland efter Moskusoxyer, Ulve og Lemminger; paa Vejen skulde der desuden skræbes og trawles i stor Skala. Sælfangerdamperen „*Frithjof*“ blev lejet, og den bekendte norske Kaptajn *Johan Kjeldsen* blev Skibets Fører. I Expeditionen deltog flere Zoologer og 5 Konservatorer.

I en meget letlæselig og kvik Form skildres Expeditionens Forløb; talrige fornøjelige Jagtture beskrives fordringsløst og frisk; Forf. er øjensynlig en Mand, der med Forstaaelse og Lune ser paa Dyrenes Liv og Færd, og talrige smaa Jagttager, spredte rundt i Bogen, vil sikkert have blivende Værd.

Efter Besøg paa Spitzbergen og Jan Mayen gik Farten til Grønland. Den 31. Juli kom Kap Broer Ruys i Sigte, Nord for Mundingen af Kejser Franz Josephs Fjord, og samme Dags Aften løb „*Frithjof*“ ind i *Mackenzie-Bugt*. Her begyndte strax Jagten paa Moskusoxyer og Fangsten af Lemminger. Fjorten Lemminger bragtes levende til Sverige, hvor de trives udmærket og har faaet flere Kuld Unger; de roses meget af Forf. for Klogskab og Ordenssans. Den 3. Aug. gik Expeditionen mod Nord, dels for at trawle langs Kysten, dels for at lægge Post til Sverdrup og efterse Depotet paa Hvalros-Øen. I Isen ved Holland-Øen traf man en lille Tromsø-Jagt, den samme, fra hvilken *Nathorst* Aaret i Forvejen havde erhvervet et Skind af Polarulven. Ogsaa dette Aar havde Skipperen et Ulveskind, som *Kolthoff* senere købte af ham. Efter korte Besøg paa Hvalros-Ø og Sabine-Ø gik „*Frithjof*“ tilbage til *Mackenzie-Bugt*, hvor der gjordes flere, men forgæves, Forsøg paa at fange voxne Moskusoxyer levende. Den 14. August dampede Skibet ind i Franz Joseph-Fjord og styrede direkte ind i den af *Nathorst* i 1899 opdagede *Moskusoxe-Fjord*. Talrige Moskusoxyer græssede langs Fjordens Bredder.

Hver Hjord bestod af 5—14 Dyr, anførte af en eller to Tyre; fra Skibet saa man samtidig c. 70 Dyr, hvoraf ikke mindre end 16 Kalve. I Næt fangedes en voxen Ko; den bragtes med megen Besvær levende om Bord, men døde desværre snart. Senere fangedes to Kalve. En Polarulv blev skudt. Allerede d. 25. Aug. blev det nødvendigt at forlade Grønlands Kyst og gaa hjemefter.

Angaaende Ekspeditionens Resultater maa man naturligvis afvente de senere udkommende zoologiske Specialafhandlinger. Forf. fremhæver selv foreløbig Undersøgelserne over Sælernes, Moskusoxyens og Lemmingens Biologi. Paa Spitzbergen iagttoges tre for denne Øgruppe nye Fuglearter; det fastsloges, at de dér rugende Fugle flyver indtil 200 Km. til Søs for at hente Føde til Ungerne; alle de Fugle, der blev skudt i større Afstand fra Land, var enten unge Fugle, som endnu ikke var begyndt at forplante sig, eller sterile Individuer. Der blev indsamlet et meget betydeligt Materiale af Havets Fauna. Dr. *Levin* foretog Undersøgelser over Bakteriens Forekomst i Dyrenes Tarmkanal; Planter blev indsamlede og ikke mindre end 226 Pattedyr og 1100 Fugle blev konserverede til Udstopning. I *Biologiska Museet* er der nu indrettet en Afdeling „*Mackenzie-Bugten*“, indeholdende alle de Pattedyr og Fugle, som Expeditionen traf paa denne Lokalitet.

De to levende Moskusoxykalve blev førte til Boden og trives udmærket dér sammen med tre andre Kalve, der købtes af en norsk Fangstskipper; denne lille Koloni af Moskusoxyer kan muligvis i Tidens Løb faa en vis Betydning for det nordligste Sverige. Forf. slutter sin Bog med at udtale, at forsaavidt Moskusoxyen i Grønland ikke har nogen farligere Fjende end Mennesket, kan den dér føre en tryk Tilværelse; Ulven er vistnok en meget farligere Fjende. Forf. mener — og efter Anmelderens Erfaringer sikkert med Rette —, at Moskusoxyen i Grønland har et saa unaadeligt Areal at brede sig over, hvor Mennesker aldrig kan efterstræbe den, at der ikke er Fare for dens Udryddelse ved Mennesker, tilmed da Kysten kun i faa Uger af Aaret er tilgængelig.

N. Hartz.

Interglaciale Aflejringer i Danmark og Nordtyskland. Mag. sc. *N. Hartz* har i en Afhandling om dette Emne i nærværende Tidsskrifts forrige Hefte (16. Bd. pag. 243) givet nogle Uddrag af *J. F. Johnstrups* Arbejde om Cyprinaleret 1882. Han knytter dertil den Bemærkning vedrørende Hovedresultaterne, at *Johnstrup indenfor samme Afhandling med nogle faa Siders Mellemløb* „synes at have forandret Mening“. Lige saa naturligt som det er, at en Videnskabsmand ved egne eller andres fortsatte Undersøgelser i Tidens

Løb kan naa frem til ændrede Slutninger, lige saa haard er en Beskyldning for, at én og samme Afhandling paa væsentlige Punkter skulde være selvmodsigende. Mag. *Hartz's* ovennævnte Ytring om Tankegangen i et vel gennemtænkt og særlig fremragende Arbejde indenfor den danske geologiske Litteratur er imidlertid næppe rigtig; i *Johnstrups* Fremstilling fra 1882 er der ingen Antydning af Meningsforandring, og Hovedresultaterne fortjene at fremdrages i Sammenhæng, fordi de endnu ere af største Betydning for Spørgsmaalet, hvorvidt Danmarks Istid har været afbrudt af Interglacialtider med mildt Klima.

Den ny Hypotese om Istidens Forløb i det sydlige Danmark, som *Johnstrup* søger at begrunde i 1882, er denne: Først var Landet dækket af den store nord-europæiske Indlandsis; derefter blev Klimaet mildt, Isen smeltede for en stor Del bort, og i det Hav, som den Gang dækkede de sydlige Øer, indvandrede *Cyprina*, *Blaamusling*, *Østers* o. m. a. Senere fik Isen igen Overtaget, Østersøen opfyldtes af vældige Drivmasser, som bevægede sig vestefter gennemløjende Havbunden. Havbundens Lag blev derved brudt itu, og store Flager af dem blev, sandsynligvis i frossen Tilstand, ført kortere eller længere Strækninger bort fra deres oprindelige Plads. I Ristinge Klinten paa Langeland paaviste *Johnstrup* saadanne flyttede Flager i stort Antal og i skraa Stillinger; i den enkelte Flage saa han forneden Bundmorænen fra den første Istid

og foroven *Cyprinaleret* fra den paafølgende isfri Tid; han slutter af *Flagernes Struktur*, at begge Dele ere flyttede i Sammenhæng, og at *Cyprinaleret* oprindeligt maa være afsat ovenpaa den gamle *Bundmoræne*.

De senere Undersøgelser have hidtil ikke bragt væsentlige ny Momenter frem til Belysning af Hovedspørgsmaalet, om *Cyprinaleret* giver Bevis for en Interglacialtid eller ej. Man har ved Undersøgelser paa andre Steder faaet at vide, at den af *Johnstrup* antagne vældige Drivisstrøm gennem *Østersøen*, som kom efter *Cyprinalerets* Dannelse, — at den i Virkeligheden maa have været en sammenhængende Isstrøm, en *Indlandsis*; men dette berører ikke ovennævnte Hovedspørgsmaal. Nogle Forskere have opstillet den Formodning, at ikke Isen, men underjordiske Kræfter have forstyrret Lagene; men herved er kun et nyt uafgjort Spørgsmaal føjet til. Af større Betydning er, at der synes at kunne være Tvivl om den rette Tydning af det Forhold (nemlig *Flagernes Struktur*), hvori *Johnstrup* i 1882 mente at burde se et Bevis for, at *Cyprinaleret* er yngre end den underliggende *Indlandsismoræne*; ja, *Johnstrup* har i Virkeligheden selv, men først langt senere, ytret Tvivl i saa Henseende. Her foreligger derfor virkelig en (af Mag. H. ikke omtalt) Meningsforandring eller en Udvikling, som skyldes Tiden og senere Erfaringer, og som viser, paa hvilket Punkt der endnu er væsentlig Usikkerhed til Stede.

N. V. Ussing.